

Türkiye’de Tefsir Akademyasının Gelişim Süreci

*-Tarihsel Dönemler, Akademik ‘Konu’ Kategorilerinin Analizi
ve Problemlerimiz-*

Ömer KARA

Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş:

Cumhuriyet Sonrası İlahiyat Eğitimi ve Tefsir Eğitimin Tarihsel Süreci

1400 yıllık ilim geleneğimiz İslâm ümmetinin çabasıyla, başlangıçtan bu güne çeşitli ilimler düzeyinde tarihsel süreç geçirmiş; birikim ve literatür açısından ciddi bir gelişim göstermiştir. Bu ilimlerden biri de Tefsir ilmidir. Her dönem kendi içerisindeki çabalarıyla bu ilmin hanesine ciddi katkılar yapmış, belli bir tarihe ve literatüre sahip olmuştur.

20. asra kadar ümmet mantığıyla işleyen bilimsel geleneğimiz, siyasal düzlemde ümmetçilikten ulusçuluğa geçiş sebebiyle Osmanlı’dan sonra, Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla birlikte ulusal düzeye indirgenmiştir. Yeni devletin kurulmasıyla birlikte çok köklü değişimler meydana gelmiş; asırlardan bu yana bilim dili olarak kabul edilen Arapçanın inkarı ile öteki ilim dalları gibi Tefsir de sekteye uğramış, dil inkılabı ile birlikte 1400 yıllık gelenek, Türkler düzeyinde ciddi bir hafıza kaybı yaşamıştır. Bütün ilimler gibi, genelde İslâmi ilimler, özelde ise Tefsir ilmi sıfırdan yeni bir başlangıca mahkum olmuştur. Konulan yasaklar sebebiyle, Cumhuriyetin kuruluşun-

dan yaklaşık 1950'lere kadar, özellikle de pozitivist bir dünya görüşünün dürtüsüyle, Tefsir de dahil olmak üzere İslâmî ilimlerde çok fazla bir gelişme olmamış; 1950'lerden sonra İlahiyat tedrisatının üniversite düzeyinde inşasıyla beraber yeniden bir inkişaf meydana gelmiş; yaklaşık 60 yıllık bir Türkiye Tefsir geleneği ortaya çıkmıştır.¹

Osmanlı devletinin yıkılışı ile birlikte, medreselerin ilgası neticesinde, 1924 yılında daha önce *Ulûm-i Âliyyeyi Diniyye* adıyla kurulmuş olan Fakülte, *Dârülfünun İlahiyat Fakültesi* olarak yeniden açılır.² Bu Fakültenin ilk programında Tefsir ve Tefsir Tarihi dersleri konulmuş olup 1926-27 yıllarında 6 dönemde üçer krediye sahip iki ders olarak icra edilir.³ İlgili Fakülte, otuzlu yıllarda öğrenime müracaat eden olmadığı için kendiliğinden kapanır; yaklaşık 20 yıllık bir sekteye uğrar. 1949 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kurulur; ancak 1953 yılına kadar tefsir dersi müfredatta yer almaz; 1953-54 yılında lisans düzeyinde üçüncü sınıflarda iki; dördüncü sınıflarında ise dört saat olarak Tefsir dersleri konur.⁴ Bu tarihten sonra Milli Eğitim bünyesinde İlahiyat programıyla ilgili çeşitli komisyonlar kurulur; çalışmalar yürütülür, programın yetersizliğine hükmedilerek çeşitli teklifler öne sürülür.⁵ Bu teklifler 1972 yılında makes bulur; köklü değişiklikler yapılır. Bu bağlamda Fakülte beş yıla çıkarılır; son üç yılda Tefsir ve Hadis Bölümü ile Kelâm ve İslâm Felsefesi Bölümü kurulur. Her iki bölüm kendi alanına yoğunlaşmak suretiyle öteki bölümlerden de bir dönem almaları sağlanır. Bölüm ihdasından sonra Tefsir derslerinin adet ve çeşidi arttırılmış ve bu program seksenli yıllara kadar aynen uygulanmıştır.⁶

Öte yandan Ankara İlahiyat'tan sonra, 1959 yılında ilk olarak İstanbul'da, sırasıyla Konya (1962), Kayseri (1965), İzmir (1966), Erzurum (1969), Bursa (1975), Samsun (1976) ve Yozgat (1979) illerinde Yüksek İslâm Enstitüsü

¹ Tefsir Akademiyasının akademisyenlerini; mastır, doktora ve özel tüm çalışmalarını görmek için bk. Ömer Kara, *Tefsir Akademisyenleri Biyografisi*, Kurav Yayınları, Bursa, 2007.

² M. Şevki Aydın, *Din Eğitimi Öğretmeni*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 71 (H. Ziya Ülken, "İlahiyat Fakültesinin Getirdiği Safhalar", İlahiyat Fakültesi Albümü, Ankara, 1961, s. 1'den naklen)

³ Aydın, s. 72; İstanbul Dârülfünun Tâlimatnamesi, 21 Nisan 1824, md. 8.

⁴ bk. Aydın, s. 128, 129.

⁵ Aydın, s. 130-131 (MEB Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu, 1961, s. 19-20.)

⁶ 2 Haziran 1972 tarih ve 14203 sayılı Resmi Gazete'den naklen Aydın. S. 135.

açılır. Bu enstitülerin Temel İslâm Bilimleri alanındaki derslerinin hem çeşidi hem de saati daha fazladır. Örneğin 1959-60 yılının dört yıllık programında dört yıla yayılmış yaklaşık 11 saatlik Kur'an dersi yanında, ikinci sınıfta 1, üç ve dördüncü sınıflarda ikişer saat tefsir dersleri mevcuttur. Buna ilaveten Tefsirle ilintili olarak dördüncü sınıfta "Belâgat-ı Kur'âniyye" isimli bir saatlik ayrı bir ders vardır.⁷ 1972 yılında Tefsir dersi 7 saate yükselir.⁸ 1979'da İslâm Enstitüleri, üçüncü sınıftan itibaren Tefsir-Hadis; Fıkıh-Kelâm ve İslâm Dini Esasları şeklinde üç bölüme ayrılmış; Tefsir dersi birinci bölüm için 11 saat; ikinci bölüm için 2 saat, üçüncü bölüm için ise 4 saat olarak verilmiştir.⁹

1971 yılında Atatürk Üniversitesi'ne bağlı olarak İslâmi İlimler Fakültesi kurulmuş, dört farklı bölümden (Tefsir-Hadis, Kelâm-İslâm Felsefesi, Fıkıh-İslâm Hukuku, İslâm Dil ve Edebiyatları) müteşekkil olan Fakülte, beş yıllık eğitim yapmıştır. Bu Fakültede 1971-72 yılında Tefsir; Tefsir ve Usûlü şeklinde iki farklı ders vardır; birincisi iki saat iken, ikincisi 16 saatlik bir ders yüküne sahip olmuştur. 1975 yılından sonra sadece Tefsir dersi olarak devam eden ders, 1975'te 10 saat, 1977'de ise 11 saat olarak yapılmıştır.

Tefsir dersleri, Ankara İlahiyat, Yüksek İslâmlar ve İslâmi İlimler Fakültesinde yukarıda tarihlerine göre verdiğimiz çeşit ve ders saatleriyle devam etmiş, 1980 yılında öteki İlahiyat Fakülteleri kurulmuş, 1982 yılında ise bir kanun düzenlemesiyle Yüksek İslâm Enstitüleri İlahiyat Fakülteleriyle birleştirilmiştir. Bu tarihten sonra İlahiyat Fakültelerinde bölüm ve anabilim dalı düzeyinde gelişmeler sağlanmış, Tefsir-Hadis Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı ve Hadis Anabilim Dalı şeklinde ikiye ayrılmış; Tefsir Anabilim Dalı da kendi içinde Tefsir Usûlü, Tefsir Bilimi, Arap Dili olmak üzere üç bilim dalına taksim edilmiştir.¹⁰ 1992-93 öğretim yılında da ikinci bir revizyonla Tefsir Anabilim Dalı, Tefsir Usûlü-Tarihi Bilim Dalı; Tefsir Bilim Dalı ve Kıraat Bilim Dalı şeklinde bilim dallarına ayrılmıştır. Tüm bu gelişmelere paralel olarak İlahiyat Fakültelerinde Tefsir dersleri çeşitlenerek ve ders sayıları artarak devam etmiştir. 28 Şubat sürecinde tüm İlahiyat programlarındaki ders çeşidinin ve sayısının azaltılması Tefsire de yansımış, 2006

⁷ MEB Tâlim ve Terbiye Kurulu'nun 24 Eylül 1959 tarih ve 240 sayılı kararı. bk. Aydın, s. 152.

⁸ 19.01 1972 tarih ve 14077 sayılı Resmi Gazete'den naklen Aydın, s. 153.

⁹ bk. Aydın, s. 155 (19.02.1979 tarih ve 2021 sayılı Tebliğler Dergisi'nden naklen)

¹⁰ Aydın, s. 194.

yılında yeni bir revizyona tabi tutulmuş olup bugüne kadar kısmi değişikliklerle devam etmiştir.¹¹ 1990'lı yıllardan sonra İlahiyat Fakültelerinin sayısı artmış, son olarak İğdır ve Şırnak'la birlikte 24 sayısına ulaşmıştır. Böylece de diğer anabilim dallarında olduğu gibi Tefsir Anabilim Dalı eğitiminin de Türkiye'de yaygınlaşp kökleşmesinde ciddi bir etkiye sahip olmuştur.

Kuşkusuz, İlahiyat Fakültelerinin lisans düzeyinin gelişimi lisans üstü eğitimini paralelinde sürüklemiştir. 1982 yılına kadar gerek Yüksek İslâmlar gerekse İslâmî İlimler Fakülteleri beş yıllık olduğundan dolayı tezler daha çok doktora düzeyinde gerçekleştirilmiş, yüksek lisansların sayısı ise daha az sayıda seyretmiştir. Ayrıca “öğretim üyeliği tezi” şeklinde bir çalışma söz konusu iken, bu çalışmalar 1982 yılında doktora denk görülmüş; dört yıllık eğitim yapan fakültelerde mastır ve doktora öğretimi yapılırken, beş yıllıklarda sadece doktora eğitimi öngörülmüştür. Sosyal Bilimler Enstitülerinin ihdası ile birlikte lisans üstü eğitim, daha sistematik ve kurumsal olarak yapılmaya başlanmış, başlangıcından bugüne kadar lisans üstü düzeyde ciddi bir ilerleme kaydedilmiştir.

Cumhuriyet sonrası Tefsir birikimine baktığımızda, birkaç alan olarak geliştiğini söylemek mümkündür. Lisans üstü düzeyde yaptırılan mastır ve doktora tezleri başta olmak üzere doçentlik tezleri ve profesörlük çalışmalarını şeklindeki mecburi resmi çalışmalar yanında akademisyenlerin makale, özel kitap ve tebliğ düzeyindeki çalışmalarıyla alanda ciddi bir birikim oluşmuştur. Tefsir Akademiyasının lisans üstü resmi çalışmalarına ilaveten Tefsir alanında Türkiye'de başta fakülte dergileri olmak üzere, uzun soluklu bir çok dergi¹² sayesinde önemli bir makale birikimi meydana gelmiştir.¹³

¹¹ Başlangıçtan günümüze Tefsir dersinin gelişimi hakkında geniş bilgi için bk. Ömer Dumlu, “Tefsir Anabilim Dalı Eğitim-Öğretim Sorunları”, *İlahiyat Fakülteleri Tefsir Anabilim Dalı III. Koordinasyon Toplantısı*, Kayseri 2006, s. 139 vd.; H. Yusuf Acuner, Ömer Kara, Mehmet Ünal, “Akademisyenler ve Öğrencilere Göre İlahiyat Fakültesinde Tefsir Dersi Üzerine Bir Alan Araştırması”, *Tefsir Eğitim ve Öğretiminin Problemleri (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri)*, Kurav Yay., Bursa, 2007, s. 57 vd.

¹² Bu dergilerden bazıları şunlardır: İslâmî Araştırmalar Dergisi, EKEV Akademi Dergisi, İslâmîyât Dergisi, Dini Araştırmalar Dergisi, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Tasavvuf: İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, Marife: Bilimsel Birikim, Usûl: İslâm Araştırmaları Dergisi, Akademik Araştırmalar Dergisi.

¹³ TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) tarafından geliştirilen bir projeye, Türkiye'de İlahiyat alanında yayımlanmış makale ve tebliğlerin tamamına yakın kısmının tam metinleri online olarak akademisyenlerin istifadesine sunulmuştur.

İlaveten tespit edebildiğimiz kadarıyla bazıları Fakülte bünyelerinde olmak üzere 30'a yakın sempozyum yapılmıştır.¹⁴ İlki 2005 yılında Van'da ihdas edilen Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantıları da, sempozyum mantığıyla düzenlenmekte olup altıncısı Konya'da yapılacaktır; buralarda da

---

<http://ktp.isam.org.tr/> adresindeki “İlahiyat Makaleler Veri Tabanı” başlığından bu metinlere ulaşılabilmektedir.

- ¹⁴ Bu sempozyumlardan bazıları şunlardır: *Kur'ân-ı Kerîm'in Meâli ve Tefsiri Sempozyumu*, IRCICA-Libya İslâm'a Davet Cemiyeti (İstanbul 21-23 Mart 1986); *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Samsun 21-23 Ekim 1987); *Kur'an Sempozyumu*, Zaman Gazetesi, İstanbul 1988; TDV *Elmalılı Hamdi Yazır Sempozyumu* (Ankara 4-6 Eylül 1991); *Tefsirin Dünü ve Bugünü Sempozyumu*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (Samsun 22-23 Ekim 1992); Bilgi Vakfı, *Kur'an Sempozyumları* (1. Kur'an Sempozyumu, Ankara 1-3 Nisan 1994; 2. Kur'an Sempozyumu Ankara 4-5 Kasım 1995); Fecr Yayınevi, *Kur'an Haftası Sempozyumları*, (1995 yılından günümüze kadar 12 kez yapılmıştır); *Kur'an'ı Anlamada Tarihsellik Sorunu* (Kur'an Araştırmaları Vakfı, Bursa 1996); *Değişim Sürecinde İslâm: Fazlur Rahman Örneği* (İstanbul 22-23 Şubat 1997); *İslâm ve Modernleşme* (İSAM, İstanbul 10-11 Mayıs 1997); İSAV, *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları* (1998'den günümüze kadar 12 kez yapıldı); *Dil-Dilbilim ve Hermenötik Sempozyumu* (17-18 Mayıs 2001 Van); *Oryantalizmi Yeniden Okumak: Batıda İslâm Çalışmaları Sempozyumu* (Adapazarı 11-12 Mayıs 2002); *Kur'an Meâlleri Sempozyumu* (Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi-Diyanet İşleri Başkanlığı, İzmir 24-25 Nisan 2003); *İlahiyat Bilimlerinde Yöntem Sorunu* (Kayseri 24-25 Nisan 2003); *Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantıları* (İSAV, İstanbul 2003, 2004); *Modern Dönemde Dini İlimlerin Temel Meseleleri* (İSAM, İstanbul 14-17 Nisan 2005); DİB *Kutlu Doğum Sempozyumları* (1989 -); *Kur'an Sempozyumu*, Zaman Gazetesi Yay., İstanbul 1989; *Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru-Sempozyum'dan Tebliğler-*, Feza Yay., İzmir 1992; *Tefsirin Dünü ve Bugünü Sempozyumu*, ODMÜİF, Samsun 1992; 1. *Kur'an Sempozyumu: Tebliğler ve Müzakereler*, nşr. Mehmet Akif Ersin vd, Bilgi Vakfı, yy. 1994; 2. *Kur'an Haftası Sempozyumu*, nşr. Hüseyin Nazlıoğlu vd, Fecr Yayınevi, Ankara 1995; 3. *Kur'an Sempozyumu: Tebliğler ve Müzakereler*, nşr. Mehmet Akif Ersin vd, Bilgi Vakfı, Ankara 1996; *Kur'an'ı Anlamada Tarihsellik Sorunu Sempozyumu: Tebliğler ve Müzakereler*, nşr. Muhammed Abay, Kur'an Araştırmaları Vakfı, Bayrak Yay., Bursa 1996; 4. *Kur'an Sempozyumu: Tebliğler ve Müzakereler*, Fecr Yay., Ankara 1998; *Kur'an ve Dil: Dilbilim ve Hermenötik Sempozyumu*, YYÜİF, Bakanlar Matbaası, Erzurum 2002; *Oryantalizmi Yeniden Okumak: Batıda İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, DİB Yay., Ankara 2003; 7. *Kur'an Sempozyumu: Tebliğler ve Müzakereler*, Fecr Yay., Ankara 2005; 8. *Kur'an Sempozyumu: Tebliğler ve Müzakereler*, Fecr Yay., Ankara 2006; 1. *İslâmî İlimlerde Terminoloji Sorunu Sempozyumu*, TEKDAV, ed. Abdülhamit Birişik vd, İslâmî Araştırmalar Yay., Ankara 2006; 9. *Kur'an Sempozyumu: Tebliğler ve Müzakereler*, Fecr Yay., Ankara 2007; *Tefsir Eğitim ve Öğretiminin Problemleri: Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri*, ed. Ömer Kara, Kur'an Araştırmaları Vakfı, Bursa 2007; *Modern Dönemde Dini İlimlerin Temel Meseleleri*, İSAM Yay., İstanbul 2007.

tefsir birikimine önemli katkılar sağlanmaktadır.¹⁵

Birikime sayısal olarak göz attığımızda, 2007 tarihi esas olmak kaydıyla, yaklaşık 60 yıllık bir zaman diliminde, Tefsir Anabilim Dalı, 1430 adet telif-tercüme makale, 471 adet tebliğ, 560 adet telif-tercüme kitap, 370 adet doktora tezi ve 780 adet de yüksek lisans tezi ile ciddi bir birikime imza atmıştır.¹⁶

Bu kısa girişten sonra, Tefsir Akademiyasının İlahiyat zeminindeki gelişimini öncelikle kabaca dört döneme ayırmak suretiyle, yapılan çalışma tiplerini açısından sunmaya; peşi sıra yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapılan çalışmalardan hareketle yapılan çalışmalarını “konu” düzleminde taksim edip değerlendirmeye ve en nihâyetinde belli bir süreçten geçmiş ve bugüne gelmiş olan Tefsir Akademiyasıyla ilgili bir kısım sorunlara temas edip çözüm önerileri sunmaya çalışacağız.

A. Tefsir Akademisinin Dönemleri ve Lisansüstü Eğitimin Panoraması

Tefsir akademik çalışmalarını kabaca birkaç döneme ayırmak mümkün gözükmektedir. 1960'lı yıllardan 1982 yılına kadarki dönemi *başlangıç dönemi*; 1982-1995 yıllarını *gelişim dönemi*; 1995-2005'li yılları *sancılı dönem*; 2005 sonrası yıllar ise *durulma dönemi* olarak isimlendirilebilir. Şimdi bu dönemleri kendi içinde açmaya çalışalım.

a. Başlangıç Dönemi ve Tefsir Duayenleri

Başlangıç dönemini 1949 yılında kurulan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir ve Hadis Bölümünün başına geçen merhum M. Tayyib Okıç hocamızla birlikte başlatmak mümkündür. Kuşkusuz İlahiyat Fakültelerinin ve Yüksek İslâm Enstitülerinin kuruluşuyla beraber lisans düzeyindeki

¹⁵ (1) Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Van, 11-12 Haziran 2005; (2) Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kayseri 08-09 Temmuz 2006; (3) Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İzmir 11-13 Mayıs 2007; (4) Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul 30 Mayıs-1 Haziran 2008; (5) Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 3-5 Temmuz 2009; (6) Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 11-13 Haziran 2010.

¹⁶ İlahiyat Fakültelerinde Kur'an ve Tefsir çalışmaları hakkında bir değerlendirme için bk. Esra Gözeler, “İlahiyat Fakültelerinde Kur'an ve Tefsir Çalışmaları”, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi (İlahiyat Özel Sayısı)*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2009, s. 95 vd.

çalışmalar belli bir zaman aralığında devam etmiş, akademik düzeyde çalışmalar yaklaşık on yıl sonra 1960'lı yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde Tefsir Akademiyasının ilk nesli oluşmuş, Tefsir anabilim dalının temellerini atan ve bir çok talebe yetiştiren hocalarımız yetişmiştir. Tayyib Okiç, Süleyman Ateş, İsmail Cerrahoğlu, Tayyar Altıkulaç, Abdullah Aydemir, İsmail Karaçam, Suat Yıldırım, Fahri Gökcan, Sakıp Yıldız, Şükrü Arslan, Muharrem Çelebi, Abdurrahman Çetin, M. Ragıb İmamoğlu, Orhan Karmış, Hüseyin Küçükkalay, Şevki Saka akla gelen ilk isimlerdir. Bu dönem yaklaşık olarak 20 senelik bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Bu dönemin akademik çalışmaları, öğretim üyeliği tezi, doktora ve doçentlik tezleri şeklinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar, çoğunlukla şahıs düzeyinde müfessirler üzerine yapılan “metot çalışmaları”ndan oluşmaktadır.¹⁷ İkinci bir tiplene ise, gerek tarihsel gerek metodolojik gerekse tematik olarak ele alınan konulu çalışmalardır.¹⁸ Sayısı az olmakla birlikte tefsir akımları/yöntemleri¹⁹ ve Kıraat ilmi²⁰ üzerine de çalışma yapılmıştır. Bu dört çalışma tiplene, bundan sonraki dönemin çoğunlukla takip edileceği çalışma alanları olarak devam edecektir. Bu dönemde dikkati çeken bir

¹⁷ S. Ateş, *Sülemî ve Tasavvufî tefsiri* (Ankara, 1963), İ. Cerrahoğlu, *Yahyâ b. Sellam ve Tefsirdeki Metodu* (Ankara, 1966), T. Altıkulaç, *Ebû Şame ve Mürşid'i* (İstanbul, 1968), A. Aydemir, *Ebu's-Suûd ve Tefsirdeki Metodu* (Konya, 1968), H. Küçükkalay, *İbn Mesud ve Tefsir İlmindeki yeri* (Ankara, 1970), A. Hamdi Savlı, *Taberî ve Tefsirdeki Metodu* (Ankara, 1971), Sakıp Yıldız'ın *İsmail Hakkı Burusevi ve Ruhü'l-Beyân'ı* (Paris, 1972); M. Ragıb İmamoğlu, *Mâtürîdî ve Te'vilâtü'l-Kur'an'ı* (Ankara, 1973), M. Çelebi, *Zeccâc ve Meani'l-Kur'an'ı* (Erzurum, 1976), G. Fahri, *Katade ve Tefsiri* (Erzurum, 1977), S. Yıldız, *Molla Gürani ve Tefsiri* (Erzurum, 1977), Ş. Arslan, *İbnü'l-Yezîdî ve Ğaribü'l-Kur'an* (Erzurum, 1978); A. Baltacı, *Ebû Bekir İbnü'l-Arabî ve Tefsirdeki Metodu* (Ankara, 1978), Ethem Levent, *Hasan Basrî ve Tefsir İlmindeki Yeri* (Ankara, 1978) adlı çalışmalar örnek verilebilir.

¹⁸ İ. Cerrahoğlu, *Kur'an Tefsirinin Doğuşu* (Ankara, 1969); Mustafa Göl, *İbn Vesîk ve Resm-i Kur'an Hakkındaki Eseri* (Kayseri, 1970); Ömer Özoğul, *Üç Kutsal Kitapta Allah Anlayışı* (Ankara, 1971); Abdullah Aydemir, *Tefsir'de İsrailiyyat* (Erzurum, 1974); M. Rami Ayas, *Kur'an'da Çalışma Kavramı* (Ankara, 1977), Suat Yıldırım, *Kur'an'da Tanrılık* (Erzurum, 1977); Şevki Saka, *Kur'an-ı Kerîm'in Davet Metodu* (Ankara, 1979);

¹⁹ Hüseyin Atay, *Kur'an'a Göre İman Esaslarının Tespit ve Müdafası* (Ankara, 1960); Mustafa Çetin, *Kur'an'ın Akli Yönden Tefsiri* (İzmir, 1971); Suat Yıldırım'ın *Peygamberimizin Kur'an Tefsiri* (Erzurum, 1972); Süleyman Ateş, *İşari Tefsir Okulu* (Ankara, 1974), Orhan Karmış, *Tefsir İlmindede Te'vilin Yeri ve Önemi* (Ankara, 1975).

²⁰ İsmail Karaçam, *Kur'an'ın İndiği Yedi Harf ve Okunduğu Yedi Kıraat* (Konya, 1969); Durmuş Sert, *İlm-i Kıraat Kitabiyatı* (Erzurum, 1972).

husus, daha sonraki dönemlerde görülecek olan yazma eserlerin tahkikli neşri üzerinde çok az durulmasıdır.

Bu dönemin en önemli özelliği, Tefsir Akademiyasının temelini atıldığı bir dönem olmasıdır. Arap diline dayalı ilim geleneğimizin Osmanlıyla son bulması ve Osmanlıcanın ilgası neticesinde Cumhuriyetten sonra formatlanmış zihinlerin yaklaşık 30 senelik bir fetret devrinden sonra yeni bir dille yeniden dirilme; bir anlamda sıfırdan başlama şeklinde bir başlangıçla bu emekleme döneminde genelde İlahiyat alanının, özelde Tefsir Akademiyasının yaklaşık 20 yıllık dönem içerisinde bu şekilde inkişafını bir mucize olarak değerlendirmek gerekir diye düşünüyorum. Bu mucizenin gerçekleşmesinde, başta merhum hocamız Tayyib Okıç beyefendi olmak üzere, bu işi deruhte eden ilk nesil duayenlerimizin ibadet aşkına bulanmış şuurlu ve farkında çabalarının ve emeklerinin rolü son derece büyüktür. Merhumların ruhu şad olsun; sağların da ömürleri uzun olsun, diyorum; bugün geldiğimiz noktada onlara şükran ve vefa borcumuzun var olduğunu tekrar hatırlatmak isterim.

b. Gelişim Dönemi

İlk neslin elinde yetişen öğrenciler, 1982 ila 1995'li yıllara damgasını vuracaktır. Bu dönemde özellikle dinî ilimlerle ilgili önceki kurumların (Yüksek İslâm Enstitüleri, İslâmî İlimler Fakültesi) İlahiyat Fakültesi adı altında toplanması, gerek lisans gerekse yüksek lisans ve doktora düzeyinde gelişmeler sağlanması, bölüm ve anabilim dallarının ayrıştırılması şeklinde bir kurumsallaşmaya gidilmiş, yetişen elemanların artması sebebiyle öğrencilerin sayısı ve derslerin çeşit ve sayıları fazlalaşmış, Akademya daha ileri bir seviye yakalamıştır.

Resmi olarak 1982 yılında dinî ilimlerle ilgili yüksek kurumların İlahiyata çevrilmesi neticesinde, bir kanunla öğretim üyeliği tezleri doktora ile denk görülmüştür. Belli bir müddet sonra İlahiyat alanındaki yüksek öğretim, birinci basamak olarak yüksek lisans, ikinci basamak olarak doktora, üçüncü basamak olarak doçentlik şeklinde oturmuş; bu üç düzey üzerinden araştırmalar yaptırılmıştır ki bu sistematik halen geçerliliğini korumaktadır.

1982-1995 yılları arasında yüksek lisans düzeyinde 70; doktora düzeyinde 60 kadar çalışma yapılmıştır. Bu dönemde önceki dönemin bir devamı mahiyetindeki “metot çalışmaları” ağırlıklı bir şekilde ve doktora tezi düzeyinde devam etmiştir. Örneğin Saîd b. Cübeyr (Ali Akpınar, Konya, 1993), Cassâs

(Mevlüt Güngör, Ankara, 1981), Maverdî (Orhan Karmış, Ankara, 1981), Semerkandî (İshak Yazıcı, Erzurum, 1982), Ali el-Kârî (Abdülbaki Turan, Konya, 1981), Abdürrezzak b. Hemmâm (Mustafa Akşit, Ankara, 1981), Neseî (Bedrettin Çetiner, Erzurum, 1984), Tabersî (M. Kazım Yılmaz, Erzurum, 1985), Bagavî (Ali Eroğlu, Erzurum, 1987), Kazerûnî (Yusuf Işıcık, Konya, 1986), Adududdîn el-Îcî (Nedim Yılmaz, İstanbul, 1989), Bikâî (Necati Kara, Erzurum, 1981), Ebû's-Senâ el-İsfahânî (Muhsin Demirci, İstanbul, 1988), İbn Kemâl (Mustafa Kılıç, Erzurum, 1981), Elmalılı (İsmet Ersöz, Konya, 1989) gibi müfessirler üzerinde metot çalışmaları yapılmıştır. Yüksek lisans düzeyinde ise birkaç istisna dışında (Ebû Ubeyde [Osman Karakurt, Konya, 1989] ve Birgivî [Yaşar Düzenli, İstanbul, 1987] gibi) metot çalışmaları daha çok bir müfessir veya tefsir âliminin herhangi bir alanı ve kitabı üzerinde daha dar ölçekli çalışmalar yapılmıştır. Örneğin Vâhidî ve *Fezâilü's-Süver*'i (Mustafa Altundağ, İstanbul, 1990); Celâlüddîn ed-Devvânî ve *Tefsiru Kul Yâ Eyyühe'l-Kâfirân*'u (Cevdet Akbay, İstanbul, 1987), Vâni Mehmed Efendi ve *Arâis*'i (Erdoğan Pazarbaşı, Kayseri, 1987), Râzî ve Bazı Süverin Esrarı (Bahattin Dartma, İstanbul, 1988), Hazin Tefsiri ve İsrailiyyât (Ahmet Çelik, Konya, 1988), Muhasibi ve *Fehmü'l-Kur'ân*'ı (Emrullah İşler, Ankara, 1989), Ahmed er-Râzî ve *en-Nâsîh ve'l-Mensûh* adlı eseri (Adnan Kutsi, Konya, 1989) bunlar arasında sayılabilir.

Bu dönemde ikinci sırayı alan çalışmalar *konulu çalışmalardır*. Bu bağlamda Uluhiyyet (Veli Ulutürk, Erzurum, 1982), Günah (Sadık Kılıç, Erzurum, 1982), Şer (Lütfullah Cebeci, Erzurum, 1982), Mele (İbrahim Çelik, Bursa, 1983), Sevgi (Raşit Küçük, İstanbul, 1984), Rızık (Ahmet Coşkun, Bursa, 1986), Tabiat-Allah'a İman (Jan İbrahim Farah, Ankara, 1987), Peygamberlik (Muhittin Bağçeci, Bursa, 1984), Âdâb-ı Muâşeret (M. Zeki Duman, Bursa, 1984), Ahlâk Esasları (Ali Turgut, İstanbul, 1984), Âhiret (Mehmet Paçacı, Ankara, 1989), Tefekkür ve Tartışma Metodu (Y. Şevki Yavuz, İstanbul, 1985), Hz. Musa (Ali Sayı, İzmir, 1990) gibi konularda doktora çalışmaları; hile, Ad-Semud-Lut kavimleri, akıl, peygamberlerin ismeti, helaller-haramlar, turizm, velâyet-keramet, dua, şefaet, vahiy, gayb, toplumların helak oluş sebepleri, ilim-amel ilişkisi ve çocuk eğitimi gibi konularda da yüksek lisanslar çalışmaları yapılmıştır.

Bu dönemde önceki iki alandan sayıları az olmakla birlikte ulûmu'l-Kur'ân; tefsir tiplerleri ve yöntemleri, Kıraat ilmi, Kur'an, tahkik/edisyon kritik/dilbilimsel tefsir ve sosyal bilimlerle ilintili Kur'an araştırmaları hakkında tezler yaptırılmıştır.

c. Sancılı Dönem

1995’li yıllardan sonra Tefsir Akademyası yeni bir sürece girmiştir. Bazı müsteşriklerin ve özellikle de Batıda yetişen İslâm dünyasından bazı müelliflerin eserlerinin Türkçeye çevrilmesi; Batı dünyasında yorumbilim/hermenötiğin Türkiye’ye transferi; tarih ilmi ve kutsal kitaplar düzeyinde önem arzedən tarihsel ve edebî tenkit yöntemleriyle tanışılması neticesinde Tefsir Akademyası da bu akımın etkisinde kalmış; yaklaşık 10 küsur yıllık bir süreç “hermenötik ve tarihsellik” konusuna odaklanmıştır. Bu bağlamda Hadis ve Kelâm ilimleri çerçevesinde başlayan tartışmalar, Fazlurrahman, Arkoun, Nasr Hâmid Ebû Zeyd, Hasan Hanefi, Muhammed Ahmed Halefullah ve benzeri müelliflerin eser ve makalelerin tercümeleleriyle tefsir alanına da kaymaya başlamıştır. Bu tartışmanın odağını Ankara İlahiyat Fakültesi oluşturmuş olmakla beraber ilgili tartışma “tarihsellik-evrensellik” şeklindeki düalist bir yapıyla tüm Akademyayı sarmıştır. Tarihsellik taraftarları için modernist; evrensellik taraftarları için gelenekçi tanımlaması bu dönemin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Tartışmanın tarihsellik kısmını Ankara İlahiyat’tan bir kısım hocalar temsil ederken, öteki İlahiyat Fakültelerinde ferdi temsilcilerle devam etmiş, Tefsir camiası çoğunluk itibarıyla evrensellik düşüncesi çerçevesinde bir şeyler üretmeye; ama ekseriyetle sessiz kalmaya veya kapalı kapılar arkasında aforizmaya çekilmiştir. Ancak bu alanda yapılan çalışmaların, tez düzeyine yansımaları çok yoğun olmamış; daha çok özel eserler, makaleler ve bildiriler şeklinde kendini göstermiştir. Özellikle bu dönemin ikinci yarısında 2000’li yıllarda yapılan çalışmaların bir kısmında, bu tartışmanın baskısı yoğun bir şekilde hissedilmiş; bu konuda bir kısmı lehte bir kısmı aleyhte olmak üzere sayıları az olsa da çalışmalar ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde akademik çalışmalar, önceki dönemin devamı olarak yukarıda maddeler halinde sunduğumuz alanlarda yine devam etmiştir. Gerek genel gerekse özel bağlamda, müfessirlerin telif yöntemine ilişkin metod çalışmaları biraz azalmıştır. Tahkik çalışmaları ise son derece azdır. Bu dönemin en baskın konularından biri, semantik ve konulu tefsir çalışmalarıdır. Tefsir yöntemleri açısından farklı çalışmalar yapılmıştır. Sayıları az olmakla birlikte metodolojik, interdisipliner, filolojik-linguistik çalışmalar ve tarihsel çalışmalar da ortaya konmuştur.

Bu dönemdeki tarihsellik tartışmaları, yapısı itibarıyla, çok rijit ve kördögüşü şeklinde gerçekleştirilmiş; özellikle bazı akademisyenler tarafından dışlayıcı bir duruş sergilenmiştir. Tezi savunanlar tarafından başı sonu

belli bir teori ortaya konamamış; hatta işin başında öncelikle kavramlar düzeyinde anlaşmaya varılamamıştır. Tefsirle başlayan tartışma, Kur'an metnine; oradan da özel hükümlerle ilgili âyetlere mahkum edilmiştir. Kuşkusuz cevap verenlerin hali de bundan pek farklı olmamıştır. Öncelikle muhataplarının ne dediklerini tam olarak anlayamamışlar; artı bir incelemeye ve araştırmaya girme cüret ve cesaretini gösteremediğinden recmen bi'l-gayb anlamlandırdıkları şekliyle cevaplar üretmeye çalışmışlardır. Kuşkusuz o dönemde, bu işin başını çeken şahıslar, dertlerini derli toplu ve sistematik bir şekilde ve üslubuyla sunmuş olsalardı, kavramsal ve kuramsal çerçevesini oturtabilirdi ve gerçekten akademik bir duruş sergilenmiş olsaydı, daha makul düzeyde taşlar yerli yerine oturacak; tartışmalar daha anlam kazancak; kısır döngülere ve anlamsız aforizmalara girilmemiş olacaktır.

Dönemin en popüler konusu, bu şekliyle gelişmiş olmakla birlikte, kanaatimce Akademya üzerinde ciddi etkisi olmuştur. Bunlardan bazılarını şöyle sunmak mümkündür:

1. Bu dönemden sonra klasik akademik dilimiz, yeni bir formata bürünmüş; dilin kullanımında modern bir gelişim göstermiştir.
2. Geleneksel yapımızdaki bazı dogmatik duruşlar ve düşünceler; kutusayıcı bakışlar törpülenmiş; eleştirel ve sorgulamacı bakışa daha bir önem atfedilmiştir.
3. Geleneksel taraftaki tembel ve yorgun tavır kamçılanmış; çalışmalara hem kemiyet hem de keyfiyet açısından ciddi bir ivme katmıştır.
4. Çalışmalardaki deskriptif (tasvirî) ve akümülatif (yığılmacı) tavır yönünü büyük oranda tahlile ve analize çevirmiştir.
5. Bu dönemdeki modernist ve gelenekçi gerilim, modern-gelenekçi tipleme şeklinde, ikisindeki güzellikleri almayı deneyen bir vasat ekip ortaya çıkarmıştır.

d. Durulma Dönemi

2005'li yıllardan sonra önceki sancılı dönem yavaş yavaş oturmuş; batıdan transfer edilen konu ve meselelerle ilgili tartışmalar hararetini kaybetmiş, her iki taraf da, kendi payına düşeni almış, Tefsir çalışmaları, tarihsellik-evrensellik fasit dairesinden kurtularak eski rayına girmiş, ancak önceki dönemin etkileri Akademya üzerinde ciddi boyutlar kazandırmıştır. Statik ve formüle çalışmalar yerine daha özgün, daha derin ve analitik çalışmaların yolu açılmıştır. Önceki dönemlerdeki devam eden çalışma alanlarının hemen hepsinde –hocaların bilimsel duruşu ve bakışına göre– çalışmalar yapılmaya

devam etmektedir. Bu dönemin en favori çalışmalarından biri konulu tefsir çalışması olup ikinci sırayı tefsir yöntemleri, ulûmu'l-Kur'ân çerçevesindeki metodik çalışmalar almıştır. Öteki tüm alanlarda da çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

B. Tefsir Akademyasındaki Lisansüstü Tezlerde Konu Tipler ve Değerlendirmesi

Yaklaşık elli yıllık (1949-2009) akademik serüvenimizde, yapılan çalışmalara toplu olarak baktığımızda aşağıdaki çalışma alan ve tipleri gözle çarpılmaktadır.

a. Telif Yöntemi Çalışmaları

Herhangi bir müfessirin, ya tefsirinin tümünün ya da tefsiriyle ilintili bir konunun ele alındığı “metodu” şeklinde başlıklandırılan çalışmalar, ilk ve ikinci dönemin favori konusu olup sonraki dönemlerde de kısmen devam ettirilmiştir. Günümüze kadar gelmiş klasik ve modern bir çok müfessir bu bağlamda çalışılmış gibidir. Bu çalışmalar, başlığa bakıldığında bir müfessirin tefsir metodolojisini ortaya koyacağı gibi yüklü bir anlamı çağrıştırmakla birlikte, daha çok bir müfessirin tefsirinin “telif yöntem”inin ortaya konuluşu şeklinde icra edilmiştir. Hatta, bu şablon haline getirilmiş; yapılan tezler, tıpkı fen bilimlerdeki gibi formüle edilmiş, şablonu çıkarılmış, günümüze kadar devam ettirilmiştir. Değişen şey sadece müfessirin ve tefsirinin ismi; ayrıca telif yöntemindeki ilgili başlıklardaki malzemeyi kullanım şekli olmuştur. Şöyle ki “A Müfessiri ve Tefsirdeki Metodu” ismiyle bu dönemden başlayıp günümüze kadar devam edecek ve sonraki yıllarda sayısı gitgide azalacak olan bu tipten şablonu, ilgili müellifin yaşadığı dönem, hayatı ve eserleri şeklindeki bir bölüm ile, tefsirinin genel tanıtımı, kaynaklarının sunumu ve rivâyet-dirâyet açısından telif sistematizasyonu ele alan bir yapıda seyretilmektedir. Bu formülasyon, yaklaşık 40 yıl boyunca bu şekilde devam ettirilmiştir. Kuşkusuz bu çalışmalarda metod ve metodoloji ile ilgili hiçbir bilginin bulunmadığı anlamına gelmemektedir; ancak sistematizasyon ve düşünüş tarzının zorlamasıyla bu tür bilgiler, telif tipten çalışmalarının gölgesinde kalmıştır.

Bu yöntemin ezberi, üçüncü ve dördüncü dilimdeki bazı çalışmalarla bozulmuştur. Bunlar içerisinde Mesut Okumuş'un “Gazâlî'nin Kur'an Anlayışı ve Yorum Yöntemi” (Ankara, 2000); Abdullah Temizkan'ın “Râgıb el-

İsfehâni ve Tefsirdeki Metodu” (Ankara, 2008); Atik Aydın'ın “Taberî'nin Kur'an Anlayışı ve Te'vil Tercihleri” (Ankara, 2004) gibi çalışmalar örnek olarak sunulabilir. Kanaatimce, bugün adamakıllı bir “tefsir metodolojisi” eserinin meydana getirilememiş olmasının altında bu tür “metot” çalışmalarının eksikliğinin ciddi bir payı vardır. Hemen hemen bütün müfessirlerin incelendiği bu çalışmalarda telif yöntemi aşılarak “metodik ve metodolojik” yöne ağırlık verilmiş olsaydı, bütün bunların neticesinde bir Tefsir usûlü yazılabilecek ciddi bir birikime kavuşmuş olabilecektik. Bu yüzden bundan sonraki yazılacak olan metot çalışmalarını telif yönteminden metodolojik yöne yoğun bir şekilde kaydırmaya ciddi bir ihtiyaç söz konusudur.

Yöntem çalışmalarının bir kısmı da Kıraat alanı içerisinde gerçekleşmiştir. Daha çok Kıraat imamlarının tanıtımı ve kıraatinin özelliklerini ortaya koyan tipte belli düzeyde çalışmalar icra edilmiştir ki bunların da tıpkı tefsir metot çalışmalarında olduğu gibi, belli bir formatı mevcuttur; bunun üzerinden o şablona göre tezler yapılmıştır. Çok ilginçtir, bu tür çalışmaların tümünü şöyle yanyana koysanız giriş kısmı tamamıyla aynıdır. Bu alanda ezber bozan tek çalışma, Mehmet Dağ'ın Kıraatte İhticac Olgusu (Erzurum, 2005) adlı doktora tezidir.

b. Semantik Çalışmalar; Konulu-Kavramsal Çalışmalar

Bu üç alan temelde aynı şeyi ifade eder şekilde kullanılmıştır; sonuçta Kur'an'daki bir konu veya kavramın bütünlük içerisinde mevcut detaylarıyla sunumunu ifade etmektedir. Bunun başlangıcı 1960'lara kadar inmektedir. Örneğin Hüseyin Atay hocanın Kur'an'a göre iman esasları çalışmasıyla bunu başlatmak mümkündür. Bu tür çalışmalar, “Kur'an'a göre”, “Kur'an'da”, “Kur'an'ın A konusuna bakışı”; Kur'an'da A kavramı”, “Kur'an'daki A kavramına semantik yaklaşım” gibi isimlerle sunulagelmiştir. Konu ve kavram çalışmasına semantik vurgusunun yapılması, özellikle İzutsu'nun çalışmalarıyla moda hale gelmiş, 1990'lı yıllardan sonra başlayan; yanılmıyorsam, hilafet kavramının ilk olarak incelenişiyle (A. Bülent Ünal, Semantik Açından Kur'an'da Hilafet Kavramı, İzmir, 1990) startı yapan bir alan olmuştur. Ancak buradaki temel sorun, gerek İzutsu'nun çizdiği tabloda; gerekse Batıda semantik alanında yapılan çalışmalarda semantik incelemenin temel vurgusunun, “bir konuyu Kur'an'ın kendi bütünlüğü içerisinde anlamak”; İzutsu'nun ifadesiyle, “Kur'an'ın kendi kavramlarını kendisinin izah etmesini ve kendi adına konuşmasını sağlamak” şeklinde olmasıdır. Bunun anlamı ise, Kur'an'ın anlaşılmasında haricî unsurların ve kaynakların devre dışı

bırakılmasıdır; Sünnet yoktur; rivâyetler yoktur; Leksikoloji yoktur; önceki müfessirler yoktur. Özetle Kur'an'ın anlaşılmasında araç olarak neyi/neleri kullanıyorsak onlar yoktur. Bir anlamda Kur'an metni içerisinde çalışılan kavramın; konumsal tanımlaması; eşanlam ilişkisi, zıt anlam ilişkisi, olumsuzlama; semantik saha; paralelizm vb. unsurlardan hareketle Kur'an metniyle sınırlı kalacak düzeyde çerçevesinin çizilmesidir. Kuşkusuz alanın ismi, çalışanlar tarafından Batıdan ödünç alınmış olmakla birlikte semantik yöntemin iç dinamikleri ve parametreleri yapılan çalışmalarda çok fazla uygulanmamıştır. İlgili çalışmalar incelenince, semantiğin temel vurgusu esas alınmak kaydıyla Sünnet, rivâyetler, müfessirlerin açıklamaları, etimolojik ve leksik birikim ve benzeri bir çok unsurun değerlendirildiği görülmektedir.

Semantik/konu/kavram çalışmalarında bir kırılma, Salih Akdemir hocanın "Vahiy geleneğinde" vurgusuyla başlayan çalışmalarında gözlenmektedir. Salih hocanın dil sevdasının Akademyamıza kazandırmış olduğu bu çalışma halesi, dil felsefesi ve mantığı açısından ciddi bir sakıncayı beraberinde getirmiştir. Şöyle ki Arap diliyle inmiş bir metnin kelime dünyası, kendisinden asırlarca önceki bir dil (İbranice) ölçeğinde incelenmiştir. Bir dilin içerisinde zamanın ve mekanın değişmesiyle sürekli değişen bir olgu; başka bir dilin içerisinde arandığı takdirde ortaya nelerin çıkacağını kestirmek mümkün olmayacaktır.

Semantik araştırmalarda teorik düzeyde sürekli vurgulanagelen art zamanlı ve eş zamanlı inceleme tarzının özellikle eş zamanlı olanı tercihe şayan görülmektedir. Bu tarz, özellikle Kur'an'ın indirdiği dönemin resmini çeken ilk üç asırdaki birikimin elimizde olması hasebiyle çok zor görünmekle beraber çalışmalarda pratik anlamda bu tür bir ayrıma gidildiği pek rastlanan bir şey değildir.

Konulu/Kavram/Semantik alana örnek olacak çalışmalardan bazıları şunlardır: Suat Yıldırım'ın *Kur'an'da Uluhiyyet* (Erzurum, 77), Sadık Kılıç'ın *Kur'an'da Günah Kavramı* (Erzurum, 82), Ömer Özsoy'un *Sünnetullah Kavramı* (Ankara, 91).

c. Mukayeseli Kutsal Kitap Muhteva Çalışmaları

Semantik incelemelerin bir ayağını oluşturan bu tür çalışmalar, vahiy geleneğinin kutsal kitaplarındaki ortak alanların mukayeseli bir şekilde incelenmesini yapmaktadır. Bu tür çalışmaların sayısı çok azdır; ama başlangıcı

1970'lere kadar dayanmaktadır. Örneğin Ömer Özogul'un Üç Kutsal Kitapta Allah Anlayışı (Ankara, 1971) adlı doktora çalışması bu alanın ilki sayılabilir. Bu bağlamda Osman Cilacı'nın Cennet (Erzurum, 1975); Muzaffer Yılmaz'ın Turizm (İstanbul, 1988), M. Sinanoğlu'nun Peygamberlerin İsmeti (Bursa, 1989) çalışmaları örnek verilebilir. Ayrıca Hz. İbrahim, Ad-Semud-Lut kavimleri, helaller-haramlar ve vahiy gibi konular incelenmiştir. Bunlar içerisinde Mehmet Paçacı'nın Ahiret İnancı (Ankara, 1989) önem arz etmektedir.

Bu alandaki çalışmaların azlığı, iyi bir yabancı dil; ayrıca Kitab-ı Mukaddes ve literatürüne hâkimiyeti gerektirmesinden kaynaklanmaktadır. Tefsir alanı açısından önemli bir çalışma alanı olmasına karşın, bu alanda çalışabilecek donanımda öğrenci ve akademisyen; belki hoca bulmanın zorluğu ortadadır.

d. Tahkik Çalışmaları

Kütüphanelerdeki yazma eserlerin nüshalarının karşılaştırılması neticesinde belli edisyon kritik yöntemlerini uygulayarak otantik bir metin ortaya çıkarma şeklindeki tiptemenin ilkini, Emin Işık hocanın İbnü'l-Enbarî'ye Ait "İzâhu'l-Vakf ve'l-İbtidâ" sı (İstanbul, 1984) oluşturmaktadır. Ancak bu tür çalışmaların yoğunlaştığı dönem, 1990 ile 2000'li yıllar arasındadır. Sayıları, yaklaşık 25 civarında olan bu tür çalışma türünün fazla olmamasının en önemli sebepleri arasında, Arap dünyasında tez makamında bu konuda yoğun bir faaliyetin olmasıdır. Bir başka sebep de, bu tür bir faaliyetin boş bir uğraş olarak görülmesidir ki buna katılmak mümkün değildir. Bugün biz, yaptığımız tüm çalışmaları büyük oranda yapılan tahkik çalışmalarına borçluyuz. Bu yüzden gerek bizim kütüphanelerimizde, gerekse Batı ve Arap dünyasındaki kütüphanelerde başta kendi geleneğimize ait olanlar olmak üzere, Tefsir alanının çeşitli konularıyla ilgili hala yoğun bir yazma literatürün bulunması ve kütüphane raflarında çürümeye terk edilmesi, Tefsir Akademiyasının en azından yüksek lisans düzeyinde bu alanı devam ettirmesini zaruri kılmaktadır.

e. Tefsir-Kur'an Tarihi ve Tabakatı ile İlgili Çalışmalar

Bu tür tarihle ilgili çalışmalar, ilk olarak Kur'an; ikinci olarak ise tefsir tarihine odaklanmaktadır. Kur'an'ın cemi, kitabeti, istinsahı, Tefsir tarihinin aşamaları; isnad olgusu, rivâyet ve dirâyet alanları bu konulardan bazılarıdır.

Ne yazık ki bu konuda tez düzeyinde yapılan çalışmaların sayısı son derece azdır. Hem de nitelik olarak zayıftır. Bu konuda çitayı yükselten eserlerden birisi, M. Akif Koç'un İbn Ebî Hatim Örneğiyle İlk Dönem Tefsir Faaliyetleri'dir (Ankara, 2001). Yine Tefsir tabakât zincirinin kayıp halkalarından olan Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine dair Muhammed Abay'ın Osmanlı Dönemi Müfessirleri (Bursa, 1992), merhum Ziya Demir'in Osmanlı Müfessirleri (XII- XVI. yy. Arası) (İstanbul, 1994) ile İshak Özgel'in Selçuklu Dönemi Müfessirleri (Bursa, 1996) ciddi bir boşluğu doldurmaktadır.

f. Metodik ve Metodolojik Çalışmalar (Ulûmu'l-Kur'ân ve Tefsir Usûlü)

Bu alan, telif yöntemi çalışmalarının dışında daha çok genel anlamda ulûmu'l-Kur'ân ve Tefsir usûlüne yönelen çalışmaları kapsamaktadır. Bunların bir kısmı, müfessirlerin tefsirlerinde ulûmu'l-Kur'ân'la ilgili muhtevanın ele alınması şeklinde gerçekleştirilmiş iken, bir kısmı da herhangi bir tefsirde ulûmu'l-Kur'ân'ın bir çeşidini incelemiştir. Bir başka çeşit, ulûmu'l-Kur'ân (Zerkeşi, Süyûtî, İbn Akîle vb.) isimli eserler üzerinde yapılan incelemelerdir. Öte yandan Kur'an ilimlerinden (garîbü'l-Kur'ân, müşkilü'l-Kur'ân, müteşâbihü'l-Kur'ân, esbâbü'n-nüzûl vb.) birininin konu düzleminde tarihi seyri ve içeriğini inceleyen çalışmalar da söz konusudur. Bu çalışmaların bir çoğu, tam bir metodoloji üretme açısından çok zayıf kalırken, bu alanla ilgili yapılacak çok şey olduğunu da düşündürmektedir. Bu bağlamda Serinsu'nun Esbabü'n-Nüzûl (Ankara, 1993) ile ilgili tezi konuyu çok derinlemesine inceleyen örnek bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu arada benim doktora tezimi de (*Kur'an'ın Anlaşılmasında İtibar Sebebin Hususiliğine Değil, Lafzın Umumiliğindedir' İlkesine Usûlcülerin Metodolojik Yaklaşımları*, Ankara, 2001), metodoloji arayışı içerisinde bir çalışma olarak zikretmek istiyorum (Bu vesileyle muhterem hocam Prof. Dr. Mehmet Paçacı'ya da ayrıca teşekkür ediyorum).

g. Tefsir Yöntem ve Ekol Çalışmaları

Bu alan, genel olarak rivâyet ve dirâyet tefsir ekolleri veya Tefsirin gerek tarihsel bakışlı gerekse teorik düzeyli yöneliş ve yöntemlerini (mezhebî, işarî, Mutezîli, konulu, bilimsel, vb.) konu edinen çalışmaları içermektedir. Buna Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri, Sünnet'le tefsiri, tabiun ve etbau't-tabîin sözûyle tefsiri tiplerini de ekleyebiliriz. Bu alanlarla ilgili çeşitli çalışmalar

yapılmıştır. Örnek çalışmalardan Süleyman Ateş'in *İşârî Tefsir Okulu*'nu (Ankara, 1974); Celal Kırca'nın *İlmî Tefsir Hareketi*'ni (Bursa, 1984), Halis Albayrak'ın *Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri*'ni (Ankara, 1989), Mustafa Öztürk'ün *Tefsirde Batınlık*'ini (Samsun, 2002) zikredebiliriz.

h. İnterdisipliner Çalışmalar

İnterdisipliner çalışma derken, öncelikle Tefsir alanının temel İslâm bilimlerinin diğer alanlarıyla (Hadis, Fıkıh, Kelâm, vb) iletişim ve ortaklık içerisinde yürütülen çalışmalar kastedilmektedir. Ama asıl itibariyle İlahiyat alanı dışında yer alan Sosyal ve Fen Bilimlerinin yöntem ve içeriklerinden yararlanarak çalışma icra etmeyi karşılamaktadır. Kur'an düzleminde ele alınan konunun ilgili olduğu Sosyal veya Sayısal Bilimlerden birinin veya bir kaçının dikkate alınarak incelenmesidir. Bu bağlamda Türkiye ölçeğinde Sosyal Bilimler içerisinde özellikle Sosyoloji olmak üzere Psikoloji ve kısmen Felsefeyle ilintili çalışmalar yapılmıştır. Bu arada özellikle Sosyolojinin çeşitli alt alanları (Din Sosyolojisi, Sosyal Psikoloji, vb.) dikkate alınarak çalışma yapıldığı da gözden kaçmamaktadır. Sosyolojik çalışmaların başlangıcını M. Rami Ayas'ın Kur'an'daki Çalışma Kavramına Sosyolojik Bir Yaklaşım (Ankara, 1977) oluşturmaktadır. Fen bilimleri ile ilgili çalışmalar daha çok bilimsel tefsir yönelişi içerisinde ele alınmış; pozitif bilimlerin mevcut verileri ve buluşlarıyla Kur'an'da varlığın çeşitli alanları için açılımlar yakalanmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz her iki alan (Sosyal ve Fen) için standardize edilebilecek kurallar üzerinde anlaşmaya varılmadığı ve nereye kadar nasıl yararlanılacağı soruları cevap bulmadığı için kabul edenler ve etmeyenler şeklindeki iki görüş arasında çekingen ve acabalı çalışmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yapılan çalışmalar da ne yazık ki çok az seviyededir. Örnek olarak, Kur'an'da Sosyal Psikoloji (Abdülkadir Etöz, Konya, 89; Şaban Karasakal, Erzurum, 2005), Kur'an'da İman Psikolojisi (Abdurrahman Kasaboğlu, Konya, 96) adlı tezler verilebilir.

İnterdisipliner çalışma alanı, ülkemizde henüz yeterince ve doğru şekilde çalıştırılan bir alan olamamıştır. Son derece verimli ve fayda getireceğini düşündüğümüz bu tür çalışmaların, özellikle alan dışında kalan kısmında özel bir mesaiyi gerektirmesi; o alana hâkimiyet için emek ve efor harcamayı mecbur tutması açısından pek cazip görülmemektedir. Öğrenciler ve hocalar bundan uzak durmaktadır. Kanaatimce, Sosyal ve Fen Bilimleri alanıyla ilintili çalışmalar yaptırıldığında, öğrencinin Tefsir Anabilim Dalı için bir danışman bulunurken, öteki alanla ilgili ikinci resmi bir danışman seçilerek

konunun öteki tarafı ikinci danışmana havale edilmelidir. Ancak yan alan üzerinde bilgi sahibi olup o alana hâkimiyet kurması gerektiğini kabul edecek öğrenci bulmak kayd u şartıyla. Bu alanla ilgili belki bir başka çalışma tiplemesi, şu şekilde ihdas edilebilir: Sosyal Bilimler alanında çalışan öğrencilerle Tefsir alanında çalışan öğrencileri birlikte çalıştırma projesi geliştirilebilir. Bu şu anlama gelmektedir. Özellikle doktora düzeyinde sosyolog bir öğrenci ile tefsirci bir öğrencinin her iki alandan birer danışman olarak çift danışmanlı ve çift öğrencili ortaklaşa bir tez yapmasıdır. Her iki öğrenci kendi alanına katkı yaparken; her iki danışman da kendi alanıyla ilgili yönlendirecektir ki bu durumda doktora tezinin daha olgun ve sağlam olacağı ortadadır.

i. Retorik ve Dilsel Paradigmatik Çalışmalar

Bir başka alan, Kur'an'ın dilbilim ve retorik açısından ele alındığı çalışmalardır. Temsili anlatım, lafzî tekrarlar, hakikat-mecaz, emsal, cümle yapısı, edebî üslup, sorular-cevaplar, benzetme/teşbih, çokanlamlılık, deyimler vb. bir çok konu ele alınmıştır. Bunlar içerisinde önemli iki çalışmaya vurgu yapmak istiyoruz: Şahin Güven, Çokanlamlılık (Kayseri, 2004); Mustafa Karagöz, Dilbilimsel Tefsir (Kayseri, 2009).

Ancak ülkemizde her iki alanla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına ve içerisinde değerli çalışmalar bulunmasına karşın, bu alanla ilgili yapılan çalışmaların hem kemiyet hem de keyfiyet açısından yeterli olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Arapça bir metin olarak Kur'an'ın morfolojik, sentakstik ve retorik yönleriyle ilgili gerek metin düzeyinde; gerekse tefsirleri düzeyinde daha ileri çalışmalar yaptırılmalıdır. Çünkü Kur'an, Arapça bir metindir ve onun anlaşılmasının temel basamağı onun dilsel ve retorik düzeyde anlaşılmasına bağlıdır. Ancak ortada ciddi bir sorunumuz bulunmaktadır: Bu konuda araştırma yapabilmek için iyi derecede Arapça bilgisine; hatta bu da yetmemekte; Arap dil ve belâgat literatürü ve birikimi ile modern dilbilim alanına vakıf olan öğrencilere ihtiyaç vardır. Ama öğrencilerimizin bu alanda çok geri olduğunu; hocalarımızın da bu konuya ilgisiz kaldıklarını hatırlatmak istiyorum.

j. Oryantalizm Odaklı Çalışmalar

Bu alanda yapılan çalışmalar Kur'an ve Tefsir konusunda çalışan oryantalistlerin eserlerine reddiye şeklinde yapılan tezleri karşılamaktadır. Türki-

ye'de bu bağlamda çok az çalışma bulunmakta; yapılanlar da oldukça yetersiz durmaktadır. Ancak bu anlamda dışarıda doktora yapan bazı akademisyenlerimizin çalışmaları dikkate değerdir. Örneğin İsmail Albayrak'ın Kur'an Kıssaları (England, Leeds, 2000); Bilal Gökçür'ün Kur'an'ın Kaynağı (England, Manchester, 2002) ile ilgili çalışmaları bu alandaki önemli tezlerdendir.

Bilindiği gibi 1600'lü yıllardan başlamak üzere özelde Kur'an çevirisi olmak üzere genelde Kur'an'ın kaynağı, kıraatleri, dili, kıssaları vb. bir çok konu üzerinde müsteşrikler tarafından batının çeşitli dillerinde kaleme alınmış oryantalist çalışmalar bulunmaktadır. Ve bu çalışmaların hemen hepsi, gerek Kur'an'ın dilinin öteki dillerle ilintilendirilmesi; gerekse Kur'an'ın kaynağının öteki kutsal kitaplara yaslandırılması noktasında düğümlenmektedir. Öte yandan Kur'an'ın üslup açısından bütünlük sorunuyla ilahiliği hakkında şüphe yaratma konusunda bir uğraş; buna bağlı olarak âyetleri tarihleme girişimleri söz konusudur. Bizim tarafa döndüğümüzde ise Tefsir Akademiyasının bunlara bir şekilde cevap verme zorunluluğu söz konusudur. Ancak yukarıda mukayeseli kutsal kitaplar maddesinde olduğu gibi, burada da oryantalist eserlerinin yazıldığı dile hâkim olan öğrencilere şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır ki Akademya yabancı dili güzel olan öğrencilerini bu alana yönlendirerek bu ihtiyacı karşılayabilir.

Sonuç Yerine:

Tefsir Akademiyasının Problemleri

Yaklaşık 60 yıllık bir maziye sahip olan Tefsir Akademiyası, bugün geldiği nokta itibarıyla birikim olarak hem keyfiyet hem de kemiyet açısından küçümsenmeyecek bir düzeydedir. Başlangıçtan bu yana tabii seyri içerisinde bir gelişim göstermiş; İlahiyat Fakültelerinin kurumsallaşması paralelinde belli bir düzeyi yakalamıştır. Önceleri "metot" çalışması şeklinde başlayan çalışma alanı, giderek çeşitlenmiş, alanın bir çok yönünü kapsayacak ana başlıklar düzeyinde çalışmalara imza atılmıştır. Dönemler açısından bugüne kadar dört farklı dönem geçirmiş, 1950'lerde doğmuş, 1980'li yıllara düşse kalka ilerlemiş; 1982 ila 1995 yılları arasında kurumsal düzeyde gelişim göstermiş; bir çok şey yerli yerine oturmuş; 1995-2005 yılları arasında sancılı bir dönem geçirmiş; ama ilgili dönemin dezavantajları yanında ciddi avantajları da olmuş; Akademyanın dilinden, mantığına; düşünüşünden işleyişine kadar bir dizi olayın değişimine vesile olmuştur. Adeta bir silkiniş yaşanmış; mazisini inkâr etmeyen; ama yeri geldiğinde eleştiren; yeri geldiğinde de

hakkını veren; bir anlamda kökü mazide; gövdesi halde; dalları müstakbelde bir anlayışın ortaya çıkmasına katkıda bulunmuş; 2005 yıllarından sonra bir durulma yaşanmış; sivri uçlar (modernist ve gelenekçi) törpülenmiş, orta yol tutulmuştur.

Bu kadarlık bir süre içerisinde, Tefsir Anabilim Dalı, 1430 adet telif-tercüme makale, 471 adet tebliğ, 560 adet telif-tercüme kitap, 370 adet doktora tezi ve 780 adet de yüksek lisans tezi ile ciddi bir birikime imza atmıştır.

Konu tiplemesi açısından “metot çalışmaları”, “semantik-konulu-kavramsal çalışmalar”, “mukayeseli kutsal kitap muhteva çalışmaları”, “tahkik çalışmaları”, “Tefsir-Kur’an tarihi-tabakât çalışmaları”, “metod(oloj)ik çalışmalar”, “tefsir yöntem ve ekol çalışmaları”, “interdisipliner çalışmalar”, “retorik ve dilsel temelli çalışmalar”, “oryantalizm odaklı çalışmalar” şeklinde kabaca on kategoride çalışmalar yapılmıştır. Bu kategorilerden “metot çalışmaları”, başlangıçtaki “telif yöntemi” dairesinden kısmen kurtularak yöntem ve metot tiplmelerine az da olsa kaymıştır ki bunun geliştirilmesine Akademyanın ciddi düzeyde ihtiyacı vardır. Çünkü maziyi doğru ve anlamlı bir şekilde okumak, müstakbele emin adımlarla ilerleme anlamına gelmektedir. Bu çalışma kategorileri içerisinde tahkik çalışmaları, doktora düzeyine taşınmadan, -kütüphane köşelerindeki kitapların ilim dünyasına kazandırılması için- mastır düzeyinde devam ettirilmelidir. Konulu ve semantik çalışmalara daha ciddi nitelik kazandırılarak sürekli hale getirilmelidir. Bunlar içerisinde özellikle “metodolojik çalışmalar” a ağırlık verilerek tefsir usûlünün inşasının önü açılmalıdır. Çalışma portföyünde yer alan ve özellikle yabancı dil ve kültür alt yapısına ihtiyaç hissettiren “kutsal kitaplar arası mukayeseli araştırmalar” ile “oryantalist odaklı çalışmalar” kapsamında lisans düzeyindeki öğrencilerin “yabancı dillerinin geliştirmelerine” ön ayak olunarak bu alandaki öğrenci ihtiyacı karşılanmalıdır. Buna bağlı olarak özellikle Arapça bir metin olan Kur’an’ın anlaşılmasında vazgeçilmez bir fonksiyona sahip olan Arap dilinin Akademyaya intisap etmeden önce öğrencilerin ileri düzeyde geliştirmelerine fırsat verilmeli; retorik ve dilsel paradigmalara ilgili çalışmalara daha bir önem atfedilmelidir. Son olarak Tefsir alanı için modern dönemin en büyük katkılarından biri olan “interdisipliner çalışma” alanı, İlahiyat öğrencisinin farklı disiplinlerle ilintili çalışması yerine, farklı disiplinlerden iki öğrenciye aynı konu verilmek veya en azından iki alandan farklı iki danışman tayin etmek suretiyle daha sağlıklı bir zemine oturtulmalıdır.

Bütün bunların yanısıra, kemikleşmiş yapısıyla kendiliğinden yoluna devam eden Akademyanın gelişmesinin önünde ciddi sorunlar olduğunu da kaydetmek gerekmektedir. Müstakbele daha emin adımlarla ilerlemek ve daha ileri çalışmalara imza atmak için, Akademyanın kendisini otokritiğe tabi tutması; kemikleşen bir takım sorunlarına ciddi çözümler üretmesi elzem görünmektedir. Genelde İlahiyat özelde ise Tefsir Akademyası ile ilgili olarak akademik sistemden; öğrenciden ve hocadan kaynaklanan bir dizi problemimiz mevcuttur. Öğrenciye genellikle problem sadedinde yetersizlik, ilgisizlik ve tembellik gibi sorunlar atfedilmektedir. Özellikle yetersizlik sorunu öğrenciden ziyade, akademik sistemimize; belki biz hocalara nispet edilmesi gereken bir sorundur. Öğrencinin Arapçası yoksa, yabancı dili yoksa, bilim dalından bi-haber ise bunun sebebi Arapça öğretmekten; yabancı dil vermekten; alanı kapsayıcı bir şekilde belletmekten uzak olan lisans düzeyi (ve belki öncesiyile) eğitim sistemimizdir. Öğrenci ile ilgili tüm sorunlar, aslında temelde sisteme ve hocaya irca edilebilmektedir. Sistemle ve hocayla ilgili sorunlar çözüldüğünde, öğrenciden kaynaklanan sorunlar kendiliğinden çözüme kavuşacaktır.

Akademik sistemdeki en önemli sorun, eğitimdeki orta öğrenimden yüksek öğrenime; yüksek öğrenimden lisans üstü öğrenime, eğitimin bütünselliği problemidir. İlahiyat eğitiminin öncesinde mevcut olan lise öğretimi müfredat ve kalite düzeyinde geliştirilse, İlahiyata gelen öğrencinin belli bir seviyesi olacaktır. Yine dört yıllık eğitimiyle İlahiyat lisans eğitimi geliştirilse, lisans üstü eğitim de o oranda bir gelişim gösterecektir. Ancak sistemdeki esas sorun, kanaatimizce İlahiyat Fakültelerinin lisans düzeyi eğitimin akademik bölümlenme esasına göre yapılmasından kaynaklanmaktadır. İlahiyatı kazanan her bir öğrenci, 4 yıllık tek düze bir eğitimden geçtikten sonra kimi öğretmen, kimi müftü, kimi Kur'an kursu hocası, kimi de akademisyen olmaktadır. Takdir edilir ki bu üç istihdam alanının (Milli Eğitim, Diyanet ve Üniversite) ihtiyaçları ve donanımları tamamen farklıdır. Bir öğretmenin ihtiyacı ve donanımı ile; bir müftününki; bir akademisyeninki çok farklıdır. Bu yüzden İlahiyat eğitiminin lisans düzeyindeki bölümlenmesi, tamamen istihdam merkezli olarak yeniden ihdas edilmeli; bu bağlamda hazırlık eğitiminden sonraki 2 yıl müşterek eğitim almalı; üçüncü sınıftan sonra Diyanet, Milli Eğitim ve Üniversite esas alınarak bölümler ihdas edilmeli; talebelerin yönelişlerine göre seçim yapmaları sağlanmalı; her biri ihtiyaç duyduğu şeylerle eğitilmelidir. Hatta her bir alanın ihtiyacına göre lisans üstü eğitim teşekkül ettirilmeli; özellikle yüksek lisans ve doktora

düzeyinde sadece üniversite akademisyenlerine tez yaptırılmalı; diğerlerine farklı bir yüksek eğitim konulmalıdır. Bu sayede Akademya daha ileri bir düzey yakalayacak; diğer alanlar da kendi içlerine gelişim gösterecek; kalifiye elemanlar yetişebilecektir.

Tefsir Akademyasının ve belki genel İlahiyat alanının bu bağlamda ikinci temel sistem sorunu, Arap dili öğretiminin yetersizliğidir. Bu sorunun giderilmesi için kaldırılan hazırlık sınıflarının yeniden ihdas edilerek Arap dilinin ciddi düzeyde öğreniminin sağlanması elzem görünmektedir. Temel İslâm Bilimleri bölümünün altındaki tüm anabilim dallarının bilim dili ve literatürü Arapçadır. Bu yüzden de Arapçanın geliştirilmesi için ivedilikle bir şeyler yapılması gerekmektedir.

Tefsir Akademyasının lisansüstü eğitimindeki bir başka sorun ise, sistemleşmiş standart bir müfredat programının geliştirilmemiş olmasıdır. Bu bağlamda çeşitli İlahiyat Fakültelerinin ders tiplerini gözden geçirildiğinde, bir mastır öğrencisinin ders döneminde alanda formasyon sağlayacak şekilde bir ders çeşidinin mevcut olmadığı; alanı formasyon düzeyinde ilgili derslerin kapsamadığı ve ders kredisinin yetersiz olduğu, her fakültenin anabilim dalının kendine göre, özellikle de hocaların aşına oldukları spesifik konular düzeyinde ders koyma kolaylığına kaçtığı gözlenmektedir. Doktora düzeyi de farksızdır. Daha derinleşmiş ve genişlemiş bir alan çalışmasını gerektirecek bir ders dönemi müfredatı ne yazık ki orta yerde yoktur. Bunun en belirgin olarak görüldüğü zaman, öğrencilerin Sosyal Bilimler Enstitüsü değiştirmesinde yaşanmakta; ders denkliği sorunuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Her iki düzey için ayrı ayrı olmak üzere, birincisinde formasyon düzeyinde; ikincisinde ihtisas düzeyinde kapsayıcı standart müfredat geliştirilmeli; tüm Sosyal Bilimlerde bu esas alınmalıdır. Bu bağlamda Tefsir Akademyasının koordinasyon toplantıları bir vesile addedilerek bu yönde tüm İlahiyat Tefsir Anabilim Dallarının katılımıyla –komisyonlar teşekkül ettirilerek– ortak bir yüksek lisans ve doktora müfredatı; hatta ders kitapları hazırlamalarının bir zaruret olduğuna inanıyoruz.

Akademik sistem açısından bir başka sorun, öğrenci profilidir. Bugün hiç kimse dillendirmese de öğrenci profili cihetinden genelde İlahiyat özelde ise Tefsir Akademyası ciddi problem yaşamaktadır. Lisansüstü öğretim için bugün Sosyal Bilimlerin herhangi bir dört yıllık Fakültesinden mezun olmak yeterli olmaktadır. Örneğin Edebiyat Fakültesinden mezun olan bir şahsın, Tefsirden mastır ve doktora yapmasına bir engel bulunmamaktadır. Birinci

sorun budur. Başka bir alanda lisansını yapmış bir öğrencinin Tefsir alanında mastır ve doktora yapması son derece verimsiz ve sakıncalı bir tutumdur; ama ne yazık ki bunun örneği azımsanmayacak kadar çoktur. İlgili öğrencinin ne Arapçası vardır; ne genel İlahiyat eğitimi, ne de özel Tefsir birikimi. Ve üst düzeyde bu şahsa mastır ve doktora yaptırılmaktadır. Sonuç ortadadır. İkinci sorun ise İlahiyat mezunu olmakla birlikte özellikle Milli Eğitim ve Diyanet bünyesinde görev yapan şahısların mastır ve doktora yapmasıdır. Bu konuda çok ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Örneğin Milli Eğitime bağlı bir öğretmenin lisans üstü programa katılması için ayrı bir mevzuat mevcut değildir; tamamen idarecilerin insiyatifindedir. Bunun tabii sonucu ise devam sorunudur. Devam sorunu bir yere kadar halledilse bile, kendi okulunda 30 saat derse giren bir öğretmenin lisans üstü eğitimde ne kadar verimli olacağı tartışılır; pratikte de zaten yürümektedir. Bir başka sorun, bir akademisyenin akademik duruşu ile bir öğretmenin, bir imamın, bir müftünün duruşu asla aynı olmamaktadır. Öte yandan yaptırılan tezler, hem akademik düzeyi düşürmekte; hem de öğretmenin –bir kademe artırmanın ötesinde– hiçbir işine yaramamaktadır. Bu ikinci sorunun temelli çözümünün, İlahiyat lisans ve lisansüstü düzeylerinin istihdam merkezli olarak yeniden inşa edilmesinde yattığını tekrar hatırlatmalıyız.

Akademik sistemde bir başka temelli sorun, yabancı dil problemidir. Akademik gelişimin her alanında mecburi bir istikamet iken, fakülte öncesi ve lisans düzeyinde yabancı dil eğitimi içler acısıdır. Üstelik bu bağlamda ciddi bir fırsat eşitsizliği yaşanmaktadır. Türkiye'deki bazı üniversiteler yabancı dille eğitim verirken veya yabancı dili geliştirmek için özel programlar uygularken, bir çok üniversitenin bu tür imkânı mevcut değildir; ama her iki üniversitenin mezunları da aynı imtihan ve aynı sonuçla muhatap olmaktadır. Bu yüzden ya dil sınavı muhataplar açısından farklı kategorilere ayrılarak yaptırılmalı; ya da aynı imtihana girecek şahısların aynı düzeyde dil eğitimi almaları sağlanmalıdır. Türkiye'deki dil eğitimi görmeyen tüm alanlarda dil probleminin akademisyenlerin dünyasını kararttığını görmek için kör olmak gerekir. Bu konuda YÖK bünyesinde kalıcı ve anlamlı çalışmalar yapılmalı; akademisyenlerin önünde ciddi bir engel teşkil eden ve ömürlerini tüketen bu soruna, insanları mağdur etmeyecek çözümler üretilmelidir.

Genelde üniversite, özelde ise Tefsir Akademiyasının önündeki en önemli problemlerden biri de, Akademyanın can damarı konumundaki araştırma görevliliği kadrosunun mevcut halinden kurtarılmasıdır. Özellikle bundan

önceki dönemde Sosyal Bilimler Enstitüsünün bünyesine verilen kadrolar, araştırma görevliliği kurumunu öldürmüştür. Acilen kadroların fakülte bünyelerine aktarılması gerekmektedir. İkinci bir sorun ise, daha önceleri bir öğretmenin iki katı maaş alan araştırma görevlisi kadrosunun, şu an öğretmenden daha az maaş alıyor olmasıdır. Bu konu, ilgili kadroya olan yönelişi ciddi düzeyde düşürmüştü; üniversitelerin kan kaybetmesine sebep olmuştur. Mastır ve doktora endeksli bir araştırma kadrosuna; geleceği olmayan bir kadroya kim ragbet gösterir ki! Takdir edilir ki üniversitelerdeki bilim adamlarının yetiştiği temel çekirdek kadro olması hasebiyle acilen bu konuda çözüm üretilmesi gerekmektedir.

Sistemden kaynaklanan bir diğer ciddi problem ise kadro meselesidir. Bu konu, tüm üniversite akademik personeli dahil olmak üzere Tefsir Akademiyasının da özel problemidir. Genel anlamıyla üniversitelerde kişilerin hak ettiği kadrolar ve mükteseb hakları, çeşitli bahanelerle yıllarca bekletilmektedir. Üniversitelerin hemen hepsinde, doktorasını bitirip yardımcı doçentlik bekleyen; doçentlik ünvanını alıp doçentlik kadrosu bekleyen; profesörlük zamanı geçmiş olup profesörlük kadrosu bekleyen bir çok eleman vardır. Hatta bazen on-oniki yıl boyunca kadro bekleyen akademisyenler olmuştur. İlgili sorun Tefsir Akademiyası için daha bir vahimdir. Çünkü Türkiye ölçeğinde hemen her fakültede Tefsir Anabilim Dalı eleman sayısı fazladır; bu yüzden de geriden gelen elemanlar, sürekli bir şekilde anabilim dalı fazlalığı bahane edilerek yıllarca kadro beklemektedirler. İnsanların üzerine düşeni yaptıktan sonra hak ettiği bir hakkı – anlamsız bir şekilde– beklemesi kadar ağır bir zulüm olamaz. Bu yüzden bunun da acilen çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda akademisyenlerin psikolojilerinin, morallerinin ve hayatlarının sarsılmasında, bilimsel ve eğitimsel etkilerinin azalmasında çok ciddi rol oynayan bu problem için çok basit çözümler mevcuttur. Doktorasını bitiren bir akademisyen, yıllarca yardımcı doçentlik kadrosunun açılmasını beklemektedir. Bu insanlar kolay yetişmiyor; saçlarını süpürge yapıp ömür törpülüyorlar. Bir de mevzuatın ve haksızlıkların çelmesine takılınca bunlardan ne beklenebilir ki! YÖK, ya doktora ünvanını kadroya çevirmeli ve yardımcı doçentlik ara kadrosunu kaldırmalı; ya da doktor ünvanını alan kişiye anında yardımcı doçentlik kadrosu vermelidir. Bir başka garabet doçentlik ünvan-kadro meselesinde yaşanmaktadır. Kişi, Üniversitelerarası Kurulun seçtiği beş jüri önünde doçentlik ünvanını almakta; ayrıca kadro açılmasını beklemekte; açıldıktan sonra tekrar jüri önüne çıkmaktadır. Halbuki doçentlik ünvanı ile kadrosu

birleştirilip otomatik olarak ünvanı alan kişi doçentlik kadrosuna anında atanmalıdır.

Akademik gelişimin önündeki en önemli engellerden biri de, doçentlik ünvanı imtihanında sunulan esas çalışmaların doktora ve yüksek lisans konularıyla ilintili olmaması şartıdır. Düşünün ki bir akademisyen 5-6 yılını vererek bir alanda doktora tezi yapıyor ve o alanı en iyi bilen bir kişi konumuna geliyor. Yukarıdaki şartla, ilgili akademisyene çalıştığı alanla ilintili çalışma yapma yasağı getirilmek suretiyle, çok iyi bildiği alanın başka yönlerini çalışıp ortaya çıkarması ve geliştirmesi imkanı var iken, bunun önü bu şekilde alınmaktadır. Batıdaki Akademya ciddi bir şekilde incelendiğinde, bir çok akademisyenin alanının çeşitli yönleriyle ilgili çalışma yapmalarına karşın özellikle doktora seçmiş oldukları konu etrafında uzmanlaştıkları ve çalışmalarının yönünü bu tarafa kaydırmak suretiyle bu alanda ciddi şeyler ortaya koydukları gözlemlenmektedir. Şahıs aynı konunun çeşitli yönleri ve uzantılarını çalışmak suretiyle o alanda ihtisas sahibi olabilmektedir. YÖK'ün ilgili şartı, esas itibarıyla yapılan çalışmaların doktora tezinde üretilme, bir bölümünü veya başlığını yayınlama şeklinde açık iken, bir çok jüri tarafından yanlış anlaşılma, ilgili konunun değişik yönlerini incelemeye kadar geniş bir tefsire tabi tutulmaktadır. Kanaatimizce, bu şartın daha mantıklı ve açık bir düzeyde revize edilerek kişilerin doktora konusu etrafında uzmanlaşmasına fırsat verilmelidir ki yapılan çalışmalar hem daha etraflı hem de daha derince olabilsin.

Son ve belki en önemli problem ise akademik geleneğimizin kişilerin yetkin ve etkin bilim adamı olması; alanında ses getiren donanımlı, verimli ve üretken şahıs olması ve bilinç, şuur ve farkındalık, hatta bir sancı ve gayeye sahip olması yerine salt “akademik yükseliş ve etiket sahibi” olma şeklindeki basit ve palyatif bir duruşa sahip olmaya itilmesidir. Akademik geleneğimiz ne yazık ki insanlığa, bilime ve hayata katkıda bulunmak; bulunduğu yeri ve konumu dolduran kişiler yetiştirmek yerine, asgarî şartları yerine getirmek suretiyle tavana doğru makyevelist bir mantıkla ve köşeyi dönercesine sadece bir ünvan yarışına mahkumdur. Kişiler, şu veya bu şekilde bu merdivenlerden çıkmaktadır; ama gelinen noktaya bakılınca, kişilerin buldukları yeri ne kadar doldurdıkları, alanlarında ne kadar uzman oldukları tartışılır. Bu sorun çözümü ve akademik geleneğimizin geleceği için insanların daha fazla çalışıp kendilerini yetiştirmelerine imkan verecek; arkadan gelen nesli yetiştirecek kapasiteye sahip ve herşeyi ile haleflerine örneklik yapacak hoca yetiştirme yolu açılmalıdır. Düşünün ki bir doçentlik imtihanında üç

makale ve bir kitapla da birisi doçent oluyor; 60 makale 10 kitapla müracaat eden de doçent oluyor. Kanaatimizce, bunun yolu toptan sistemin “bilim” anlayışının tekrar gözden geçirilmesi ve sistemle ilgili eksiklerin giderilmesi ve nitelikli hocaların yetişmesi için ciddi imkan ve araçların sağlanmasından geçmektedir. Buna ilaveten öncelikle maaş konusunda alt bir standart belirlenmek şartıyla ekstra yapılan işler (eğitim öğretim faaliyetleri; akademik çalışmalar) için ek bir ücretlendirme ile ne kadar emek o kadar ücret yapılmasına gidilebilir. Bu günlerde tartışılan verimlilik ve performans esası getirilmek ve çalışan akademisyenler teşvik edilmek suretiyle buna katkı sağlanabilir.

Sistemle ilgili problemler kuşkusuz bunlarla sınırlı değildir; yukarıdaki maddelerin uzantısı veya başlı başına daha onlarca problem Akademyanın giyotini oluşturmaktadır. Ancak yukarıda sunduğumuz problemler, tüm üniversite akademiası için olduğu kadar Tefsir Akademiası için ciddi problem teşkil etmektedir. Bu ve benzeri problemlere YÖK’ün acilen çözüm üreterek akademik dünyamızın daha anlamlı ve verimli düzeyde seyretmesine ciddi katkıda bulunacağına inanıyoruz. Çünkü mevcut akademik sistemimiz akademisyenleri köreltmek, bitirmek ve tüketmek üzerine kurulmuştur.

Akademik gelişimde sistemden sonra en önemli ikinci etken hocalık statüsüdür. Tabiatıyla halefin yetişmesinde selefin rolü son derece büyüktür; hocaların yetkin ve etkin olması öğrencilerin yetişmesinde ciddi fonksiyon icra etmektedir. Bu bağlamda hocanın donanımı, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki ders ve tez uygulamaları ve özellikle hocanın talebe ile olan ilişkisi bağlamında çok ciddi problemlerimiz söz konusudur.

Hocanın donanımı ve duruşu... Akademya içerisinde, hatta tüm üniversite camiasında, lisans üstü eğitimi verme ve tez yaptırma konusunda hoca tiplemesi konusunda ciddi sıkıntı mevcuttur. İşini layıkıyla yapan, kendisini mükemmel bir şekilde yetiştirmiş, alanına hâkim hocalar bulunmakla birlikte, biraz sistemin getirdiği mecburiyet, biraz da ferdi farklılıkların zorlamasıyla hasbelkader akademisyen olmuş, kendi derdine derman bulamayan; ya alan bilgisi zayıf veya pedagojik yapılanması sıkıntılı olan hoca tiplmeleri eğitimi ciddi bir açmaza sokmaktadır. Özellikle tez yaptırma konusunda akademik gelişimini tamamlayamamış, kıyısından köşesinden bu işi yapan hoca tiplmeleri akademik gelişimi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Akademik çalışma portföyüne bakıldığında çok bir başarısı olmayan kimi

şahısların şahsiyet problemine sahip olması ve bilimsel tavır yerine zaafı ve önyargılarıyla; hatta bazen ideolojik ve dünya görüşüyle hareket etmesi ön plana çıkabilmekte; öğrenciyi yetiştirme yerine beceriksizliğini not silahıyla elimine etme yolunu tercih edebilmektedir. Kuşkusuz bu yapılanmada, eğitim sistemimizin fonksiyonu büyük olmakla birlikte kişilerin tembelliği ve sistemsizliği de etkindir. Ne yazık ki bu temelli sorunun tespiti de, teşhisi de, tedavisi de o kadar kolay değildir.

Lisans üstü eğitime öğrenci alımı da başlı başına bir problemdir. Öğrencinin alan bilgisi nasıldır; özellikle Tefsir için önem arzeden Arap dili ne düzeydedir? Başarı düzeyi ne kadardır? Bu işi becerme kapasitesi var mıdır? Bunlara önem atfedilmeden ve çoğu zaman bir yakınlık, bir aracı vasıtasıyla ahbab-çavuş ilişkisiyle bu işler kotarılmaktadır. Ricalar, minnetler fonksiyel unsur olmaktadır. Tabiatıyla da öğrenci yeterli olmayınca da lisansüstü öğretim de ona göre şekillenmektedir.

Akademik sistemde bazen öğrenci ve ders konusu, “mangır gözlüğü”yle bir değerlendirmeye tâbi olabilmektedir. Öğrenci, altın yumurtlayan tavuk gibidir. Dersler de yumurtlama seansıdır. Bu hadisenin lisansüstü eğitime yansımaları değişik şekillerde olabilmektedir. Örneğin hoca işin kolayına kaçmakta; yüksek lisans ve doktora derslerini alanı anlamlandıracak genel nitelikli konular yerine çok spesifik, özellikle de hocanın çalışmış olduğu bir alandan verme yoluna gitmektedir. Belki en ideali, bir mastır öğrencisi, Tefsir alanından müracaat ettiğinde bir yıllık ders döneminde Tefsir alanının tümünü ana hatlarıyla öğrenmesine ve özellikle literatürüne ve araştırma tekniklerine hâkim olmasına sebep olacak bir ders yüküne tâbi tutulması gerekirken, Sosyal Bilimlerin kredi tamamlama standartlarına göre sisteme dahil edilmiş derslerden seçerek ders dönemini bitirmektedir. Kuşkusuz hocalar da, kendini zorlamayacak ve hazırlanmaya icbar etmeyecek ders çeşitlerini seçmek suretiyle bu işi kotarmanın yolunu tutmaktadır. Ders seçildi diyelim, kimileri bir dönemde 15 haftalık ders programını –talebenin devam etmemesini fırsat bilerek– yeterince uygulamayabilmektedir. Veya bazıları öğrencilerle bilfiil ders yapmak yerine, ders ismine uygun olarak seçtiği kaynaklara çalışarak imtihana girmelerini isteyebilmektedir. Bir başka dikkat çekici örnek de şudur: Tez döneminde danışman hocanın “tez özel konuları” ismiyle konulan derslerin ücretlerini alırken, bu derslerin çoğunu yapmamakta; bazen tez döneminde öğrencisini resmi olarak tez tespit aşamasında bir kere; süre bittiginde ise ikinci bir defa görmektedir. Örnekler çoğaltılabilir; ama bu şekliyle yapılan derslerin ve yaptırılan tezle-

rin ne durumda olacağını söylemek için müneccim olmaya gerek yoktur.

Özellikle bazı hocaların yüksek lisans düzeyindeki talebeyi her şeyini tamamlamış ve yetkin akademisyen gözlüğüyle değerlendirmesi bir başka sorundur. Bu da ciddi problemleri beraberinde getirmektedir. Örneğin bir öğrenci, mastır ders dönemini bitirdikten sonra hoca, daha önce hiçbir yazma ve araştırma tecrübesi olmamış, bir bilimsel yazı nasıl yazılır, konu nasıl tespit edilir, araştırma nasıl yapılır, bir metin nasıl kurgulanır, bir metin nasıl örgülenir; bunların hiçbirisini bilmeyen öğrencisine, “git tez konusu olabilecek birkaç konu seç” diyebilmektedir. Öğrenci, kuşkusuz ben nasıl seçeyim diyemeden gider, konu belirlemek için çırpınır. Bazen öteki hocalara müracaat eder; bazen kendisi bir şeyler bulmaya çalışır. Sonra da alır eline malzemeyi hocanın kapısını çalar. Hoca listeyi şöyle bir eline alır; sırasıyla bakar; bu ilki olmamış; böyle konu mu olur der ilk madde için. İkincisi çok geniş; mastır konusu için uygun değil. Üçüncüsü çok dar bir konu; bundan bir makale bile çıkmaz. Bu dördüncüyü nerden buldun; bu konu bile olmaz. Beşincisi için bu çalışılmış bir konu, hiç araştırma yapmadın mı diye sitem eder. Altıncısı, yedincisi... Hepsi bir şekilde çizilir. Sonra da sen ne biçim mastır öğrencisisin diye başlayan cümlelerle muhatap aşağılanır; hakarete maruz kalır. Bu arada çizilen sadece tez konu başlıkları değildir; öğrenci de çizilmiştir. Sonra ya git başka konular bul denilir; ya da hoca insafa gelir ve belki para makinasını bütünüyle gözden çıkarmama ihtimaline binaen kendisi bir konu seçer. Seçilen konunun mastıra uygun olup olmadığı; talebenin altından kalkıp kalkamayacağı belki tartışılır; ama olsun, nihâyetinde bir konu tespit edilmiştir. Resmi prosedür tamamlanır. Tez alınmıştır. Hoca çağırır öğrenciyi. Konun bu evlat. Git hazırla getir. Öğrenci tez konusunun başlığına bakar; tez başlığı da ona... Derinlere dalar. Bu konu nasıl çalışılır; ben bu işi nasıl yapacağım der içinden. Çünkü bu öğrenci daha önce bilimsel bir metin yazmak için hiçbir tecrübe yaşamamıştır. Daha önce bir tez hazırlamamıştır. Bir tezin konusu nasıl araştırılır; malzeme nasıl toplanır; fişleme nasıl yapılır; bir tezin sistematığı nasıl kurulur; bir başlık nasıl atılır; başlığın altı nasıl doldurulur, başı sonu belli bir metin nasıl kurgulanır; bir tez nasıl örgülenir bilmez öğrenci. Çünkü daha önce böyle bir şey başından geçmemiştir. Öğrenci bunları bilmez bilmemesine de, hoca da hiç düşünmez bu adam bunları nasıl yapacak? Bu çocuk tez yazmayı bilmez; yukarıdaki soruların hiç birine fiili cevap veremez; bir danışmana ihtiyacı vardır. Ama danışman yoktur ortada... Talebe hazırlayacak; o da parasını alacaktır. Danışman bilir, tez özel konuları diye 8 saatlik

bir ders olduğunu ve yine bilir bu saatlerden kaç lira geldiğini. Ama bilmez bu derslerde tez öğrencisine bilmediği şeyleri öğretmek zorunda olduğunu; takıldığı şeyleri çözmeye konumunda olduğunu; tezinin her bir aşamasında onun yolunu açmak; her bir şeye müdahale etmek mecburiyetinde olduğunu bilmez veya bilmezlikten gelir. Öğrenci tezi alır, kaybolur. Sormaz hoca nerde bu öğrenci diye. Ama tez özel konuları derslerinin ücretleri tıkr tıkr işler. Bazı öğrenciler gözü açık olur, süreci kendiliğinden işletir; sürekli kapısını çalar, şunu nasıl yapacağım, bunu nasıl yapacağım diye. Kendisini zorlar öğrenir araştırma tekniklerini, bir metnin nasıl kurgulanacağını, nasıl sistematize edileceğini, nasıl yazılacağını... Çabalar, bir şeyler yapmaya çalışır. Ama genelde öğrenciler, el atmadan hareket etmez. Gel zaman git zaman artık süre bitmeye yakındır. Daha önce hocanın hiç müdahale etme imkanı bulmadığı bir metinle çıkagelir öğrenci. Hoca metne bakar, ne sistematik vardır; ne kurgu, ne örgü... Kafasına göre takılmıştır öğrenci. Becerebildiğini ortaya koymuştur. Hele hele şu internet icad edileli, girmiştir internete, konusunu araştırmıştır; bulduğu metinleri taşımıştır bilgisayarına; kes kopyala yapıştır... Alınan malzemeye, marş marş yerlerinize demiştir. Şu veya bu şekilde bir metin çıkarmıştır. Hoca, küplere biner. Hakaretlerin biri bin parçadır; ağzına geleni söyler, hakaretler, aşağılamalar... Ama öğrenci diyemez, hocam ne bekliyordun, ne verdin de ne alıyorsun, senin bu tezdeki katkı ne diye soramaz. Hoca, dönüm noktasındadır; bir karar vermek durumundadır. Ya talebeyi harcayacak; ekmek teknesine tükürecek; ya da yapılan teze pansuman yaparak şeklen kurtarma yoluna gidecektir. Bu arada Sosyal Bilimlerden masrafsız bir jüriyi tespit etme yolunu seçecek, rica minnetle talebenin geçmesine çalışacaktır.

Yukarıda mizansen ve ajitasyonla sunduğumuz örnek, ne yazık ki değişik renk ve tonajlarıyla yaşanmaktadır. Böyle olunca da siz ortaya çıkan mastır öğrencilerini ve yazılan tezleri varın düşünün. Şimdi burada suç kimindir? Öğrencinin mi yoksa danışmanın mı? O danışman değil mi ki her bir saniyesinden, her bir dersinden, her bir hareketinden para aldığı işini kurallara göre yapmamıştır; oturup öğrencisiyle kafa patlatıp konusunu tespit etmemiştir; konu tespit edildikten sonra her bir tez özel konularında aşama aşama ona yol göstermemiştir. Oturup beraber bir sistematik çıkarmamıştır; bir örnek metin nasıl yazılır'ı ona göstermemiştir. Kaynaklar nasıl tespit edilir, öğretmemiştir. Fişleme nasıl yapılır; fişler nasıl inşa edilir, belletmemiştir. Her takıldığı yerde onun önünü açmamıştır. Tez bittikten sonra bütüncül bir şekilde oturup inceleyip yanlışlarını ve eksiklerini ortaya

koymamıştır. Sonuçta her bir tez, öğrenciden önce bir danışmanın namusu değil midir?

Özellikle doktora düzeyindeki “tez izleme komiteleri”, kendi içerisinde çok iyi düşünülmüş bir sistem olmasına karşılık, ciddi bir şekilde uygulanmamaktadır. İlgili komite, teorik düzeyde her altı ayda öğrencinin yaptıklarını görmek ve raporla Sosyal Bilimlere bildirmek durumundadır. Altı aylık yoklamalarda hiçbir Sosyal Bilimler Enstitüsüne olumsuz bir rapor gitmiş midir? Altı aylık süreçlerde gerçekten ilgili komite öğrenciyi karşısına alıp yaptıklarını değerlendirmekte midir? Hak getire. Aslında sistem o kadar güzel düzenlenmiş ki işletilse tez rayında gidecek; hocaların katkısı ve düzeltmeleriyle, yönlendirmeleriyle daha verimli ve mantıklı bir çalışma ortaya çıkabilecektir. Ama ne yazık ki bu da doğru bir şekilde işletilmemekte; hocalar öğrencinin yazdığı bir rapora binaen herşey yolunda şeklinde bir rapor hazırlanarak Sosyal Bilimlere gönderilmektedir.

Sonuç olarak, Akademya bugünlere bilinçli, ne yaptığını bilen, derdi ve amacı olan hocalarla, sıradışı ve çalışkan, araştırmaya meyilli öğrencilerin omuzlarında gelmiştir. Bundan sonraki süreçte Akademyamız, her bir ferdiyle ciddi bir otokritiğe girerek, daha bilinçli ve sistemli bir şekilde sistemden, hocadan ve öğrenciden kaynaklanan sorunlarını tespit ederek çözümler üretmeli; bu bağlamda her kesim ve herkes üzerine düşeni azami derecede yerine getirilmelidir. Bu sayede Tefsir Akademyası daha sistemli ve orijinal çalışmalara imza atacak; tarihe kayıt düşecektir.